सामाजिक परीक्षणमा शिक्षक अभिभावक संघको भूमिका

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको **(EPM Ed. 598)** आंशिक

आवश्यकता परिपूर्तिका लागि

तयार गरिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

जगतबहादुर बस्नेत

परीक्षा रोल नं. : २१४०१०३/०६६

त्रि.वि. दर्ता नं. ३३३२०/९५

शैक्षिकवर्ष : २०६४/०६५

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

कोसीहरैचा, मोरङ

२०७२, चैत्र

सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिका

जगत बहादुर बस्नेत २०७२

प्रतिवद्धता

ङ

यस अनुसन्धानमा अघिल्ला अनुसन्धानलाई साभार नगरी आफ्नै भाषा शैलीमातयार पारिएको छ। यो अनुसन्धानलाई कुनै पनिप्रयोजनकालागिआजभन्दा अगाडि कुनैपनि संघ, संस्थामा पेश नगरी आफैले तयार पारेको छु। यस शोधपत्रमाप्राप्तभएकातथ्याङ्क र सुझावहरूले सम्पूर्ण समस्याहरूको समाधानगर्नु नभएर एउटा सहयोगी सामग्रीको रूपमामात्रप्रयोग हुनेछ। ङ

जगतबहादुर बस्नेत

एम.एड.दोस्रो वर्ष

विषय : सिफारिस पत्र ।

त्रिभुवन विश्वविद्याल, शिक्षाशास्त्र संकाय, श्री सुकुनाबहुमुखीक्याम्पस शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग, मोरङ अन्तर्गत द्धितीय वर्षका छात्र जगतबहादुर बस्नेतले विद्यालयको **सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिका**शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशन, सल्लाह र सुझावका आधारमा तयार पार्नुभएको हो । उक्तशोधकार्य निजबाट आफैगरिएको छ । निजको शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छ । प्रस्तुत शोधपत्रलाई मूल्याङ्कनकालागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

श्री भोजराज घिमिरे

सुकुना वहुमुखी क्याम्पस

SUKUNA MULTIPLE CAMPUS

INDRAPUR, MORANG

स्थापित : २०४८

स्नातकोत्तर कार्यक्रम

DEGREE PROGRAM (M.ED)

मिति : ....

विषयःस्वीकृतिपत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, श्री सुकुनाबहुमुखीक्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङमा शैक्षिक योजनातथाव्यवस्थापनविषयलिई स्नाकोत्तर तहमाअध्ययनगर्ने छात्र जगतबहादुर बस्नेतले यस तहको उपाधिकानिमित्तनिर्धारित आशिंकआवश्यकता परिपूर्ति गर्न प्रस्तुतगर्नु भएको**सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिका**शीर्षकको शोधपत्रमूल्याङ्कनकालागिसिफारिस भएको हुँदा यस समितिबाट स्वीकृतिप्रदानगरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
०१	श्री केशवराज भट्टराई	विभागियप्रमुख	
०२	श्री भोजराज घिमिरे	शोधनिर्देशक	
०३		वाह्यपरीक्षक	

कृतज्ञता

त्रिभुवनविश्वविद्यालय,शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत शैक्षिक योजनातथाव्यवस्थापनविभाग,स्नाकोत्तर तहव्यवस्थापनविभाग, स्नाकोत्तर तह द्धित्तीय वर्षको अनिवार्य पत्रको रुपमाआंशिकआवश्यकता पूरा गर्नकालागि प्रस्तुतशोधमत्रविद्यालयको समुदायिकविद्यालयको सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिकाअध्ययन क्षेत्रका सामुदायिकविद्यालयहरुमा गठित विद्यालयव्यवस्थापन समितिले विद्यालयको समुदायिकविद्यालयको सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिकासँग सम्बन्धित छ । शोधपत्रअध्ययन क्षेत्रकावि.व्य.स. अध्यक्ष, अभिभावक, प्रधानाध्यापक र शिक्षकहरुबाट प्राप्ततथ्याङ्क एवं जानकारीकाआधारमातयार पारिएको हुनाले सम्बन्धित क्षेत्रमा यो शोधपत्रउपयोगीहुने कुरामाआशावादी छु । यस विषयमाशोध गर्ने अवसर प्रदान गरेकोमा शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापनविभाग, सुकुनाबहुमुखीक्याम्पस, प्रतिआभार प्रकट गर्दछु ।यो शोधपत्रतयार गर्न अवसर प्रदानगर्नुभएकोमाश्रदेय गुरु तथा शैक्षिक योजनातथाव्यवस्थापनकर्ताहरुमाप्रतिहार्दिक कृतत्रताव्यक्तगर्दछु ।

विभागीयप्रमुखश्री केशवराज भट्टराई तथाशोध निर्देशकश्री भोजराज घिमिरेप्रतिहार्दिक कृतज्ञता व्यक्तगर्दछु । साथै शोधपत्रतयार गर्ने क्रममा सरसल्लाहएवम् सहयोग र सुझावदिनुहुने आदरणीय गुरुहरुप्रतिआभारी छु ।सूचनातथ्याङ्क सङ्कलनगर्ने क्रममा सहयोग गर्नहुने स्रोत व्यक्तिश्री ऋषिकोईराला रअध्ययन क्षेत्रकाविद्यालयका प्र.अ., शिक्षक, शिक्षिकाहरु, वि.व्य.स, अध्यक्ष ,अभिभावकहरु, विद्यार्थीहरु, शिक्षकअभिभावक संघका पदाधिकारीहरु र स्रोतव्यक्ति सम्पूर्णलाई हार्दिक धन्यवाददिन चाहन्छु ।

अन्त्यमामलाई यो शोधपत्रतयार गर्न उपयुक्तसिर्जनागर्न सहयोग गर्ने परिवार, सहपाठी मित्रहरु, सहकर्मी शिक्षकहरु प्रतिहार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु साथै हस्तलिखित यस शोधपत्रलाई मेहनतका साथ कम्प्यूटर टाइप तथा सम्पादनगर्न सहयोग गर्नुहुने इटहरानिवासीश्री यज्ञमणि निरौलार मेरा परिवरका सदस्यहरुलाई हार्दिक धन्यवाददिन चाहान्छु ।

जगतबहादुर बस्नेत

शोधसार

सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिकाविश्लेषण नामक यस अनुसन्धानात्मककार्यको मुख्य उद्देश्य सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिकाविश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर उकास्नको लागिविद्यालयमा योजनाहरुको निर्माण र कार्यान्वयनगर्ने गरिन्छ ।समुदायिकविद्यालयको सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको सहभागिताशिर्षकमाअध्ययनगर्दा गुणात्मक र परिमाणात्मा ढाँचामा डाँगिहाट स्रोतकेन्द्रकअन्तरगतका छ वाटा विद्यालयहरुमा उद्देश्यमूलकर सम्भावनायुक्तनमूना छनौट विधिवाट अध्ययनमाप्राचार्यहरू २ जना, प्रधानाध्यपकहरू ४जना, शिक्षक-शिक्षिकाहरू ३०जना, शिक्षकअभिभावक संघका पदाधिकारीहरू १८जना, स्रोतव्यक्ति १ जना र विद्यार्थीहरू ६०जना छनौट गरिइएको छ । प्रश्नावली, प्रत्यक्ष छलफलबाट प्राप्ततथ्यहरुको आधारमाअध्ययनगरिएको छ । यसैगरी सर्वेक्षणमा परेकाविद्यालयहरुको निर्णय पुस्तिका, लब्धाङ्कपुस्तिका र स्थलगतअवलोकन गरी तथ्याङ्क सङ्कलनगरिएको छ । यसरी प्राप्त परिमाणात्मक तथा गुणात्मक प्रकृतिकातथ्याङ्कलाई तालिकाबनाई वर्णनात्मकव्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्ययनको क्रममा स्थानीय स्तरमासमुदायिकविद्यालयको सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिकाभएमामात्रदिगो हुने भएकोले उनीहरुलाई अझ बढी सहभागी गराउनआवश्यक छ । विद्यालयमा रहेका साझा समस्याहरुको निराकण गरी विद्यार्थीको शैक्षिक गुणस्तर उकास्ने वातावरण सिर्जनागर्न विद्यालयअभिभावक समितिको महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । विद्यालयद्धारा निर्माण गरी प्रयोग गरिने विद्यालय सुधार योजनाले विद्यार्थीको सिकाइउपलब्धिमा सुधार ल्याउन सहयोग गरेको छ ।

विद्यालयको सर्वाङ्गीण विकासको लागिचालिने हरेक कदमको योजनाबनाउनआवश्यक हुन्छ । यसले विद्यालयलाई सहीदिशापहिल्याउन कठिन हुन्छ । निःशुल्कशिक्षाको कारण उदासिन रहेकाविद्यालयकाअभिभावकहरुलाई निःस्वार्थ भावना सहितविद्यालयको भौतिकव्यवस्थापनमा सहभागी गराउनु पर्छ । वि.व्य.स.को सहभागितासँगै भित्रन सक्ने राजनीतिक खिचातानीबाट विद्यालयलाई मुक्त राख्नु, विद्यालयका सम्पूर्ण पक्षपारदर्शी हुनु र सहभागितामूलक ढंगले योजनानिर्माण र कार्यान्वयनगरिनु आवश्यक छ । विद्यालयमाबनाइने आर्थिक, भौतिक, प्रशासनिक, शैक्षिक योजनाको प्रतिफल नै

शैक्षिकउपलब्धि राम्रो हुनु हो । एउटा योजनाको सफलकार्यान्वयनले सिकाइउपलब्धिमा सुधार ल्याउनआधार तयार गर्दछ ।

विषयसूची

पृष्ठ सं.

प्रतिबद्धता	क
सिफारिस पत्र	ख
स्वीकृतिपत्र	ग
कृतज्ञता	घ
शोधसार	ङ
विषयसूची	च

परिच्छेदएकः परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको औचित्य	५
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.५ अनुसन्धानात्मकप्रश्न	७
१.६ अध्ययनको परिसीमा	७
१.७ महत्वपूर्णशब्दहरूको परिभाषा	८

परिच्छेददुईः सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक खाका

२.१ अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	९
२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	११
२.३ पुनरावलोकनको शैक्षिकउपादेयता	१६

परिच्छेदतीन : अध्ययनविधि

३.१ अनुसन्धान ढाँचा	१८
३.२ जनसंख्या	१८
३.३ नमूना छनौट	१८
३.३.१ नमूनाको आकार	१८

३.३.२ नमूना छनौटविधि १८
३.३.३ नमूना छनौटको अधार १९
३.४ अनुसन्धानका साधनहरू १९
३.४.१ प्रश्नावली १९
३.४.२ अन्तर्वार्ता निर्देशिका १९
३.४.३ लक्षित समूह छलफल १९
३.५ तथ्याङ्कका स्रोतहरु १९
३.६ तथ्याङ्क संकलनविधि २०
३.७तथ्याङ्कविश्लेषण विधि २०

परिच्छेदचार : नतिजाको छलफल

४.१ शिक्षकअभिभावक संघको सामाजिक परीक्षणमा सहभागिता २१
४.१.१ विद्यालयको सामाजिक परीक्षणको अवस्था २२
४.१.२ विद्यालयहरूको सामाजिक परीक्षणमा सहभागिताको अवस्था २२
४.१.३ शिक्षकअभिभावक संघको सामाजिक परीक्षणमा सहभागिताको अवस्था २४
४.१.४ विद्यालयहरूको सामाजिक परीक्षण प्रक्रियाको विश्लेषण २६
४.१.५ विद्यालयहरूको सामाजिक परीक्षण गरी प्रतिवेदन सार्वजनिकको अवस्था ३१
४.१.६विद्यालयहरूको सामाजिक परीक्षणका समस्याहरू ३२
४.२. सिकाई उपलब्धिमा सामाजिक परीक्षणको प्रभाव ३३
४.२.१ सामाजिक परीक्षणले कक्षागतऔषतसिकाइउपलब्धिअवस्था ३३
४.२.२ सिकाइउपलब्धिमा सरोकारवालाहरुको विश्लेषण ३५
४.२.३ सिकाई उपलब्धि वृद्धिमा शिक्षक र अभिभावकका समस्याको अध्ययन ३६
४.२.४ अभिभावकको योजनाकार्यान्वयको भूमिकाले सिकाई उपलब्धिमापारेकाप्रभाव ३७
४.२.५सिकाई उपलब्धिको प्रतिक्रिया ३८
४.२.६ योजनाले सिकाई उपलब्धिमापारेको प्रभावको अध्ययन ३९
४.३ सामाजिक परीक्षण निर्माण र कार्यान्वयनका समस्याहरू ४०
४.३.१ सामाजिक परीक्षण समितिनिर्माणका समस्याहरू ४०
४.३.२ सामाजिक परीक्षणमा सहभागिता गराउनउपस्थितिको समस्याहरू ४१
४.३.३ सामाजिक परीक्षणका प्रतिवेदनअनुसार आर्थिक अभिलेख राख्न र योजनाबनाउन समस्याहरू ४२

४.३.४ सामाजिक परीक्षण कार्यान्वयनका समस्याहरू ४२

४.४ सामाजिक परीक्षणमा शिक्षकअभिभावक संघको भूमिका वृद्धि गर्ने उपायहरु ४[illegible]

४.५प्राप्तिहरु ४

परिच्छेदपाँचःनिष्कर्ष र सुझाव

५.१निष्कर्ष ४७

५.२ सुझावहरु ४८

सन्दर्भग्रन्थ सूची

अनुसूचीहरु